

PRŮVODCE PO PŘÍRODNÍCH LOKALITÁCH KOLÍNSKA

GEOLOGICKO PALEONTOLOGICKÉ VKP

Významný krajinný prvok (VKP) jako ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability. Významnými krajinnými prvky jsou podle § 3 písmeno b) zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny lesy, rašelinště, vodní toky, rybníky, jezera a údolní nivy.

Registrace čtyř geologicko-paleontologických významných krajinných prvků (VKP) byla provedena zápisem do seznamu VKP Obecního úřadu obce s rozšířenou působností Kolín (ORP):

1. Lůmky u Bedřichova dne 16.9.1999 pod číslem 003. Katastrální území Nová Ves I, výměra 3,4215 ha. Území se rozkládá mezi obcemi Vítězov a Nová Ves I, jedná se o několik drobných křídových lůmků na západní straně návrší Bedřichov, které jsou dnes již značně zarostlé a zasypané přirozenou erozí.

2. Lom u Vítězova dne 15.9.1999 pod číslem 002. Katastrální území Vítězov, výměra 1,8962 ha. Území se rozkládá mezi obcemi Vítězov a Nová Ves I, západně od návrší Bedřichov.

3. Lůmek na Vysokém potoce u Bořetic dne 8.3.2000 pod číslem 004. Katastrální území Bořetice, výměra 0,1686 ha. Území se rozkládá na pravé straně zaříznuté nivy Vysockého potoka, 150 m sv. od obce Bořetice.

4. Polepský vodopádek dne 3.4.2000 pod číslem 006. Katastrální území Polepy u Kolína, výměra 0,22 ha. Území se rozkládá sv. od obce Polepy v nivě potoka Polepka pod bývalým Polepským mlýnem.

VÝZNAMNÝ KRAJINNÝ PRVEK

LŮMKY U BEDŘICHOVA

PREHISTORIE

Z vlastního vrchu nemáme pravěké osídlení doloženo.

BITVA U KOLÍNA

18. června 1757 se v blízkosti odehrála jedna z nejvýznamnějších a nejkrvavějších bitev sedmileté války, známá jako bitva u Kolína. Střetla se zde vojska pruského krále Fridricha II. s rakouskou armádou vedenou polním maršálem Leopoldem Daunem, posílenou saskými jezdeckými pluky. Bitva skončila vítězstvím rakouské armády a měla rozhodující vliv na další průběh sedmileté války. Vlastní bitva byla zahájena v půl druhé a skončila před devátou hodinou večerní. Během několika hodin padlo na pruské straně 4 765 mužů (z toho 95 důstojníků) a celkové ztráty (zahrnující i raněné, zajatce, nezvěstné a zběhy) byly vyčísleny na 13 794 mužů (včetně 396 důstojníků). Na straně rakouské padlo 1 236 mužů (z toho 49 důstojníků) a celkové ztráty dosáhly 8 988 mužů (včetně 359 důstojníků).

Novoveský vrch (Bedřichov) se stal v poslední fázi bitvy velitelským stanovištěm pruského krále Fridricha (Bedřicha) II. Na paměť této události byl později nazýván Friedrichsberk – Bedřichův vrch či Bedřichov.

pohled na Bedřichov z 30. let 20. století

Pomník

V roce 1841 se majitel kolínského panství Václav Veith rozhodl vybudovat na Novoveském vrchu (Bedřichově) pomník připomínající bitvu u Kolína. Slavnostně vysvěcen měl být při příležitosti rakousko-pruského vojenského cvičení, které se odehrálo na Kolínsku a Kutnohorsku 22. – 28. září 1841. Dvorská válečná rada ovšem z diplomatických ohledů k pruské straně nezařadila slavnost svěcení památníku, připomínajícího porážku pruského vojska, do oficiálního programu manévrů a správě velkostatku doporučila, aby na již vybudovaný pomník nebylo umístováno nic, co by tuto bitvu připomínalo. Z tohoto důvodu na něj nebyly ani instalovány napláňované reliéfy s bitevními výjevy, jejichž předlohu vypracoval známý mnichovský sochař Michael Ludwig von Schwanthaler, autor řady pomníků v Německu a Rakousku.

Pomník zůstal neoznačen až do roku 1889, kdy byl opraven a opatřen stručnými texty v češtině a němčině: „Na památku vítězství nad Prusky v sedmileté válce 18. června 1757 – Zur Erinnerung an den Sieg über die Preussen in Siebenjährigen Krieg am 18. Juni 1757“.

Nová pamětní deska, vyhotovená podle návrhu akademického sochaře Miloslava Smrkovského s českým, německým a anglickým textem, byla na pomníku odhalena 18. června 2005.

Pomník je zapsán do Ústředního seznamu nemovitých kulturních památek ČR pod číslem 34469/2–879.

památník na Bedřichově na fotografii z počátku 20. století

GEOLOGIE

Protáhlou vyvýšeninu vrchu Bedřichov svážující se západním směrem k Vítězovu tvoří metamorfované (přeměněné) horniny kutnohorského krystalinika (ortoruly). Prohlubeniny těchto hornin jsou vyplněny uloženinami svrchní křídly obsahujícími četné zkameněliny.

Nadloží pak je tvořeno druhohorními sedimenty české křídové tabule, převážně zpevněným vápencem a křemitým pískovcem. Ty jsou pak překryty kvartévními sedimenty, které tvoří hlína, písek a štěrk a na povrchu navátá spraš a sprašová hlína.

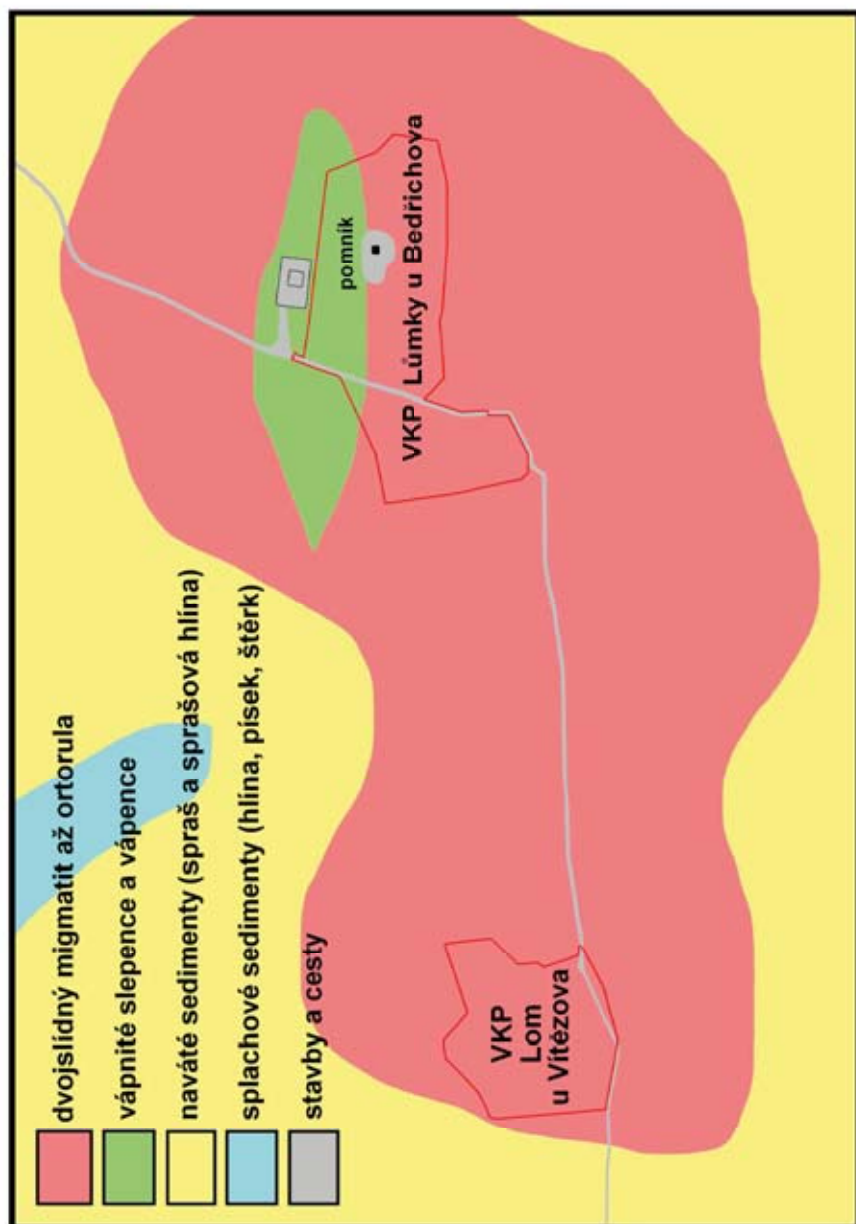
GEOGRAFIE A KLIMA

Území VKP Lúmky u Bedřichova se nachází cca 1 km jihozápadně od obce Nová Ves I. Jde o pahorek (Bedřichov, kóta 279 m) obklopený rozsáhlými plochami orné půdy, který je z větší části zalesněný, pouze na vrcholu je bezlesí. Podle geografického členění spadá do areálu Polabská nížina.

Území patří do teplé klimatické oblasti, charakteristické dlouhým a suchým létem, krátkou, mírně teplou, suchou až velmi suchou zimou s velmi krátkým trváním sněhové pokrývky. Průměrná roční teplota je 9 °C a průměrné roční srážky činí 553 mm.

výchozy kutnohorského krystalinika – ortoruly

Vrch Bedřichov je význačnou lokalitou známou botanikům již 100 let. Historické údaje o flóře Bedřichova lze nalézt již např. v pracích Vlačha (1922, 1933).

Vrchol (kromě volné plochy u památníku) je porostlý lesem umělého druhového složení, převládá akát s bezinkami, dále je zde zastoupen dub, borovice a další přimíšené listnaté dřeviny, jež v bylinném patře doplňuje především válečka lesní. Rovněž lesní plášť je zčásti tvořen nepůvodními druhy – svídou, mahalebkou, hlohy, ptačím zobem a růží šipkovou.

Na západním a jižním úbočí leží louky, oddělené pásy keřů a ovocných stromů. Na západním úpatí Bedřichova je pod cestou bývalý lom, v jehož centrální části se nachází nízkostébelný porost charakteru druhotné stepi, zbývající plocha lomu je hustě zarostlá keři.

chrpa luční (*Centaurea jacea*)

Na jihovýchodním úpatí Bedřichova se nachází suchá stráž stepního charakteru, oddělená od vlastního zalesněného pahorku pruhem pole. Jde pravděpodobně o bývalou pastvinu, která je dnes nevyužívaná a částečně zarůstá keři. Dosud se zde ale vyskytuje mozaika krátkostébelných porostů, vyšší bylinné vegetace a na prudších svazích i erozí udržované a modelované plochy bez vegetace.

hlaváč žlutavý (*Scabiosa ochroleuca*)

Na území vrchu Bedřichov bylo zjištěno celkem 153 druhů cévnatých rostlin (2010), z toho 8 druhů je zařazeno v Červeném seznamu ohrožených druhů rostlin ČR. Z kategorie C3 (ohrožené) to jsou černohlávek velkokvětý, hlaváč šedavý a lněnka Inolistá; z kategorie C4 (vzácnější taxony vyžadující zvláštní pozornost) to jsou jetel alpský, mochna písečná, pipla osmahlá, pomněnka řídkokvětá a pýr prostřední.

FAUNA

BEZOBRATLÍ

Bedřichov je jedním z pahorků, vystupujících z nížiny středního Polabí, kde se střídá mozaika lesní, keřové a bylinné vegetace s opuštěnými lůmkami a skalními výchozy a tvoří tak poslední ostrůvky zachovalejší přírody ve zdejší intenzivně zemědělsky obhospodařované krajině. Vyskytují se zde stovky druhů rozmanitých bezobratlých živočichů, které však většinou žijí skrytě a unikají tak pozornosti běžného návštěvníka. Mezi nápadnější pak patří pavouci, měkkýši, ploštice, motýli, brouci, blanokřídly a dvoukřídly hmyz.

PAVOUCI

Lůmky v západní části VKP připomínající skalní step a nedaleká suchá stráž stepního charakteru na jihovýchodním úpatí Bedřichova, nabízejí vhodné prostředí teplomilným, ale především suchomilným druhům. Největší z nich je černá lesklá skálovka smuteční, patřící mezi naše největší pavouky. Najdeme ji ovšem jen náhodně, když obrátíme nějaký větší plochý kámen. Na jaře na osluněných plochách pobíhají slíďáci: větší slíďák tlustonohý a menší slíďák hajní. Na obnažených skalkách poskakuje skákavka zebrovitá. Chomáčky vatovité pavučiny na vrcholu suchých bylin prozrazují svoji přítomnost drobné cedivečky – obecná a menší. V podrostu se zdržují další druhy – např. zápředník zemní a četné skálovky (šedá, otazníková, zemní) a drobná, nápadně pestře zbarvená zora obecná. Podrost prolézají také malý plochý běžník suchopárový, čelistnatka Deegerova nebo drobná skákavka mechová. Na bylinách číhají na kořist běžníci (kopretinový, obecný, mokřadní), čelistnatky (ptačí a stromová) a snovačka pečující. Ještě výše, na keřích a stromech, žije listovník vrásčitý nebo skákavka totemová. Byl tu zjištěn i poměrně vzácný ostník šestiskvrnný, který přepadává jiné pavouky, snovačky.

běžník obecný (*Xysticus cristatus*)

BROUCI

Nejlépe prozkoumanou skupinou brouků VKP Lůmky u Bedřichova jsou střevlíci, kterých zde bylo zjištěno přes 60 druhů, což je vzhledem k malé rozloze a pestrosti přítomných stanovišť poměrně vysoký počet. Ze sedmi významných druhů jsou dva zařazeny v Červeném seznamu ohrožených druhů bezobratlých živočichů České republiky.

Nejvýznamnější složku fauny VKP představují tzv. xerofilní druhy, které obývají polosuchá až suchá stanoviště, zejména louky na jižním úbočí a suchou stepní stráň na jihovýchodním úpatí vrchu Bedřichov. Převážně běhají po zemi, jsou často aktivní pouze v noci a přes den odpočívají ukryti pod vegetací nebo pod povrchem půdy a je tedy dosti obtížné jejich výskyt zaznamenat. K těm nejcenějším patří modře zbarvený střevlík *Laemostenus terricola*, obývající nory savců, a velmi vzácný *Polistichus connexus*, žijící v puklinách v zemi. Nápadným a navíc zákonem chráněným druhem je bronzově zbarvený a až 3 cm velký střevlík Ulrichův. Je to dravec, pro kterého je řádně vypasená dešťovka největší pochoutkou. K významnějším obyvatelům těchto stanovišť patří i některé velké druhy drabčků: *Ocybus brunripes*, *O. fulvipennis* a *Platydracus latebricola*.

střevlík *Polistichus connexus*

střevlík *Laemostenus terricola*

Také z jiných skupin brouků žijí na území VKP chráněné nebo ohrožené druhy. Je to např. chroustek *Omaloplia nigromarginata*, jehož larva žije na jemných kořincích různých trav. Brouci jsou aktivní ve dne, kdy na jaře a v létě za slunečného počasí poletují většinou nízko při zemi a často je nalezneme sedící na travách. K méně častým druhům patří také chrobáček *Onthophagus semicornis*, který vyhledává především nory různých savců, kde se živí jejich trusem. Tito brouci, vyzbrojení silnými předními nohama s ostruhami a trny, vyhrabávají v půdě rozvětvené štoly, do kterých ukládají potravu pro své potomstvo.

Na loukách, stepních trávnících i na cestách můžeme v časném jaru za slunečného počasí spatřit symbol jara – majku, zde představovanou druhem *Meloe decorus*.

OBRATLOVCI

Fauna obratlovců VKP Bedřichov není příliš pestrá, což je způsobeno poměrně značnou jednotvárností přítomných stanovišť. Bylo zde zjištěno 33 druhů obratlovců, z toho dva druhy plazů, 24 druhů ptáků a sedm druhů savců. Zvířenu obratlovců tvoří jednak druhy nelesních stanovišť, k nimž se řadí louky, suché stráně s porosty křovin a okraje polí, jednak druhy převážně lesní, obývající lesní porost pokrývající větší část vrchu Bedřichov.

Nejhojnějším plazem VKP je ještěrka obecná, obývající suché svahy, meze a okraje polí i stěny bývalého lomu. Obdobné biotopy obývá i další hmyzožravý zástupce našich ještěrů – slepýš křečkový. Je lidmi často zaměňován s hadem, a proto nesmyslně vybíjen. Mnoho slepýšů zahyne také při strojním sečení luk a pod koly aut na silnicích. Početnost populací obou druhů u nás se však snižuje, a proto jsou zařazeny mezi zvláště chráněné živočichy.

Nejpočetnější skupinou obratlovců na území VKP jsou ptáci. Vedle zcela běžných druhů pěvců, obývajících les a přilehlé porosty křovin, jako je budníček menší, červenka obecná, dlask tlustozobý, drozd zpěvný, kos černý, pěnice, pěnkava obecná, sojka obecná, stehlík obecný, strnad obecný, sýkora aj., zde byly zjištěny i druhy chráněné a ohrožené. K nim se řadí slavík obecný, považovaný za našeho nejlepšího pěvce, a tůhýk obecný; oba hnízdí v hustých křovinách po obvodu Bedřichova.

Vedle běžných druhů savců, k nimž patří hraboš polní, krtek obecný, liška obecná, myšice křovinná, rejsek obecný, srnec obecný nebo zajíc polní, byl v území zjištěn i výskyt křečka polního. Tento silně ohrožený druh patřil dříve k velice hojným obyvatelům polí a při kalamitném přemnožení i k významným škůdcům obilovin. Ve druhé polovině minulého století jeho stavy prudce poklesly a teprve v současné době se populace křečků obnovují.

křeček polní (*Cricetus cricetus*)

ZVLÁŠTĚ CHRÁNĚNÉ A OHROŽENÉ DRUHY ŽIVOČICHŮ

Na území VKP Lůmky u Bedřichova bylo zjištěno celkem 9 zvláště chráněných druhů živočichů, které jsou uvedeny v příloze č. III Vyhlášky Ministerstva životního prostředí ČR č. 395/1992 Sb. a zároveň v červených seznamech ohrožených druhů živočichů ČR, a dalších 7 druhů z těchto červených seznamů.

(vysvětlivky zkratk: VU – zranitelný druh, NT – téměř ohrožený druh, LC – málo dotčený druh)

ŽIVOČICHOVÉ Z KATEGORIE DRUHŮ SILNĚ OHROŽENÝCH:

ještěrka obecná	<i>Lacerta agilis</i>	(NT)
slepýš křehký	<i>Anguis fragilis</i>	(LC)
křeček polní	<i>Cricetus cricetus</i>	

ŽIVOČICHOVÉ Z KATEGORIE DRUHŮ OHROŽENÝCH:

prskavec menší	<i>Brachinus expulsores</i>	
prskavec větší	<i>Brachinus crepitans</i>	
střevlík Ulrichův	<i>Carabus ulrichii</i>	
majka	<i>Meloe decorus</i>	
slavík obecný	<i>Luscinia megarhynchos</i>	(LC)
ťuhák obecný	<i>Lanius collurio</i>	(NT)

chroustek *Omaloplia nigromarginata*

Dalších 7 druhů je zařazeno v červených seznamech ohrožených druhů ČR:

střevlík	<i>Laemostenus terricola</i>	(NT)
střevlík	<i>Polistichus connexus</i>	(VU)
drabčík	<i>Ocyopus brunniipes</i>	(VU)
chroustek	<i>Omaloplia nigromarginata</i>	(VU)
chrobák	<i>Onthophagus semicornis</i>	(NT)
vrabec polní	<i>Passer montanus</i>	(LC)
zajíc polní	<i>Lepus europaeus</i>	(NT)

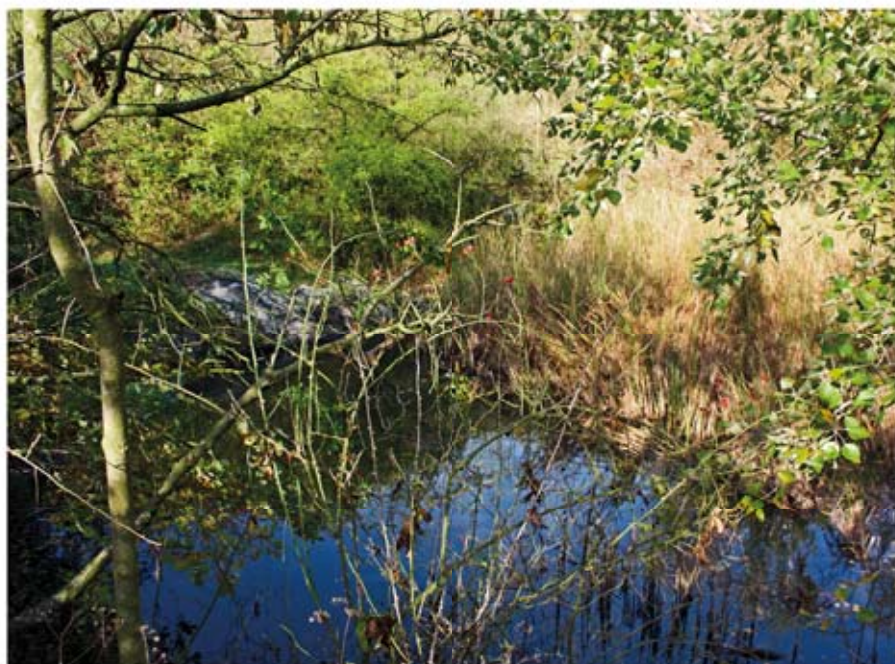

chrobák *Onthophagus semicornis*

VÝZNAMNÝ KRAJINNÝ PRVEK

LOM U VÍTĚZOVA

PREHISTORIE

Z Vítězova a jeho bezprostředního okolí máme nálezem hrobu s drobnou amfoukou jordanovské kultury (4200 př. n. l. – 4000 př. n. l.) doloženo osídlení již v období časného eneolitu – pozdní doby kamenné. Z prostoru bývalé cihelny pochází také blíže nespecifikovaný eneolitický sídlištní objekt. Počátek doby bronzové je zastoupen nálezem pohřebiště kultury únětické (2200 př. n. l. – 1700/1600 př. n. l.), mladší až pozdní doba bronzová pohřebištěm kultury lužické (1300 př. n. l. – 1100 př. n. l.).

nádoby z hrobů z období starší doby bronzové (únětická kultura), cca 2000 – 1800 let př. n. l. (RM Kolín)

OBEC

Vítězov předcházela ves Kel (Kly), doložená již v roce 1299, kdy zde kolínský rychtář Ortlin prodal „tři svobodné lány“ Albertovi z Kutné Hory. Na místě vsi byl pravděpodobně na počátku 17. století vystavěn vrchnostenský dvůr, patřící k poděbradskému komornímu velkostatku (panství). Raabizací kelského dvora v letech 1777–1783 vznikla dnešní ves, pojmenovaná na paměť bitvy u Kolína Siegfeld (vítězné pole). Český název Vítězov začala obec oficiálně používat od roku 1891.

GEOGRAFIE

Území VKP Lom u Vítězova leží cca 500 m jihovýchodně od obce Vítězov a cca 500 m západně od lokality Lůmky u Bedřichova, od které je odděleno polem. Jde o lesní porost (remíz) uprostřed rozsáhlých polí, v němž se nachází několik opuštěných lůmků, z nichž čtyři jsou zatopené vodou.

GEOLOGIE A PALEOLONTOLOGIE

Příbojové druhohorní křídové sedimenty zde spočívají na horninách kutnohorského krystalinika, které je tvořeno červenými kouřimskými ortorulami. Uloženiny jsou tvořeny slepenci stmelovanými vápenito-slinitou hmotou. Výše se nacházejí písčito-vápenité až vápenité sedimenty s příměsí slínů. Nad nimi pak scyfiové opuky, ve kterých se nalézají zbytky druhohorních mořských hub a ústřic. Složení společenstev mořského dna dokládá dobře prokysličené mělkovodní prostředí. Vše je překryto kvarténními sedimenty, které tvoří hlína a písek a na povrchu navátá spraš a sprašová hlína.

druhohorní křídové zkameněliny – ústřice a živočišná houba (RM Kolín)

osladič obecný (*Polypodium vulgare*)

Nejcennější jsou xerothermní travinné porosty, vyvinuté ale jen na malé ploše, s řadou významných druhů rostlin. Nejvýznamnějším druhem zde rostoucím je křivatec český, který ale roste na opačné straně cesty než je lom (mezi cestou a polem).

srpek obecný (*Falcaria vulgaris*)

hvozdík kartouzek (*Dianthus carthusianorum*)

V tůňkách je běžná vodní vegetace s převahou orobince úzkolistého, ostrice štíhlé a okřešku menšího, jedna z tůňek je zarostlá porosty mechu srpnatky zahnuté.

Okolní lesní porost je tvořen převážně nálety s řadou cizích druhů dřevin, jen na malé ploše se druhové složení blíží dubohabřinám s převahou dubů, jasanů, javorů a bříz. V západní části je území značně ruderalizované a převládají zde porosty bezu černého a kopřivy.

Na území Lomu u Vítězova bylo zjištěno celkem 122 druhů cévnatých rostlin (2010), z toho je 1 druh (křivatec český) na seznamu chráněných rostlin ČR (v kategorii druhů silně ohrožených) a další 4 druhy jsou zařazeny v Červeném seznamu ohrožených druhů rostlin ČR. Z kategorie C4 (vzácnější taxony vyžadující zvláštní pozornost) to jsou jilm habrolistý, mochna písečná, ostrice Otrubova a pomněnka řídkokvětá.

FAUNA

BEZOBRATLÍ

PAVOUCI

V blízkosti zatopených lůmků se vyskytuje řada vlkomilných druhů pavouků. Na břehu žije slíďák vlhkomilný spolu se slíďákem mokřadním, na pobřežních rostlinách si tká kolové síť čelistnatka perleťová. Zcela jiná fauna žije na suchých trávnících na horním okraji lomu. Ze světlo milných a suchomilných pavouků jmenujme velkého slíďáka úhorního a na porostu žijící poměrně vzácné běžníky: skvostného, lichoběžníkovitého a listového. Zbytek listnatého lesa hostí stínomilné lesní druhy pavouků. Na jaře tu zastihneme pobíhajícího slíďáka chlumního, na listech stromů naopak nehybně číhá šplhalka keřová. Lesním druhem je i drobná skákavka nosatcová, připomínající brouka nosatce. Koncem léta se v lomu objeví množství pavučin. Pravidelné kolové síť patří křížáku obecnému a čtyřskvrnnému, nízko nad zemí číhá v nálevkovité síti pokoutník štíhlý.

Typické pro lomy jsou skálovky, obvykle žijící skrytě pod kameny a v podrostu: skálovka pýřitá, stepní, menší a černá. Na podobných místech se vyskytuje i nápadně zbarvená šestiočka ryšavá a snovačka žlutoskvrnná. Na jaře pobíhají po listí a suché trávě slíďáci hajní a zemní. Bylinný porost obývá cedivečka plotová, skákavka obecná, černá a měděná. Z křížáků určitě nepřehlédneme křížáka pruhovaného, zbarvením podobného vose, hojný je také drobný křížák luční a nápadně zbarvený, i když mezi listím keřů dokonale skrytý křížák zelený. Keře jsou domovem bělavé snovačky oválné, černobíché, kroupnaté a keřové a také plochých listovníků – zlatolesklého a obecného. Na listech bylin číhá na kořist velký lovcík hajní a listovník štíhlý. V pozdním létě se objeví záplavy plachtovitých pavučin plachetnatky keřové. Byl tu zjištěn také oranžově zbarvený mravčík skalní, který se žije výhradně mravenci.

čelistnatka perleťová (*Tetragnatha montana*)

VÁŽKY

Největší a nejhlubší ze zatopených lomů nevysychá ani v nejteplejším létě, a proto zde úspěšně prodělávají svůj tří až pětiletý letý vývoj i příslušníci řádu vážek, patřící k druhům stojatých vod. Celkem bylo na území celého VKP Lom u Vítězova v roce 2010 zjištěno 10 druhů vážek.

V jarním období jsou to především malé druhy šidélků, jako je běžné šidélko ruměnné, větší či páskované. Překvapivým nálezem však je početná populace šidélka širokosvrnného, které je v tůních podél Labe hojně, ale tak daleko a vysoko od vlastního toku řeky se obvykle neobjevuje.

šidélko širokosvrnné (*Coenagrion pulchellum*)

V létě jsou malé druhy vystřídány většími – vážkou čtyřskvrnnou, černořitnou a rudou, které v pozdním létě ještě doplní velká šídla – modré a pestré. Zvláště výskyt šídla pestrého, které je zařazeno do červeného seznamu ohrožených druhů ČR je velmi potěšující. Tento druh byl v okolí známý pouze z tůně, která bývala součástí přírodní památky Lom u Nové Vsi, ta však již dlouhodobě přes léto zcela vysychá, a proto odtud velká šídla zmizela.

babočka bílé C (*Polygonia c-album*)

MOTÝLI

Přes sušší nekosenou louku, nacházející se v centrální části území přeletuje ve slunných jarních i letních dnech řada denních motýlů, například bělásci, babočky, okáči, soumráčníci a dnes již stále vzácnější modrásci.

BROUCI

Na území VKP Lom u Vítězova byl uskutečněn průzkum střevlíkovitých brouků, kterých zde bylo zjištěno 65 druhů, což je vzhledem k malé rozloze VKP poměrně vysoký počet. To je způsobeno značnou odlišností zdejších stanovišť, na která jsou jednotlivé druhy často úzce vázány: zatopených prohlubní po těžbě kamene v bývalých lůmcích a zbytků přirozených lesních porostů s převahou dubu. Byly zde zjištěny čtyři významné druhy, z nichž dva jsou zařazeny v Červeném seznamu ohrožených druhů bezobratlých živočichů České republiky.

Nejvýznamnější složku fauny zkoumaného území představují druhy, které obývají velmi vlhká stanoviště (močály, břehy tůní apod.). Žijí ukryty v husté vegetaci, která obvykle na takových místech roste, nebo ve spadaném listí, a běžný návštěvník je spatří jen výjimečně. K těm nejcennějším patří velice vzácný severský střevlíček *Patrobus septentrionis*, v Čechách zaznamenaný dosud jen na několika málo lokalitách v Polabí a ve Frýdlantském výběžku v nejsevernějším cípu naší republiky.

střevlík *Oodes gracilis*

Střevlíček *Oodes gracilis* je v ČR rovněž vzácný druh a jeho výskyt na území VKP patrně souvisí s početnou populací na nedalekých slepých labských ramenech v Doleháji. Zdá se, že centrum jeho rozšíření v Čechách se nachází právě ve středním Polabí. K významným druhům patří ještě další střevlíček – *Demetrias atricapillus*, v současné době běžný druh na Moravě, odkud se v posledním desetiletí šíří směrem na západ a obsazuje stále nové lokality v Čechách, včetně středního Polabí.

střevlík *Patrobus septentrionis*

střevlík *Demetrias atricapillus*

Další významnou složku fauny tvoří druhy přirozených listnatých lesů, zejména doubrav, které se ve zbytcích zachovaly i na území VKP. Z nich se k nejcennějším řadí střevlíček *Notiophilus rufipes*, který je v Čechách velice lokální a vyskytuje se prakticky jen v přirozených doubravách severozápadních a středních Čech. Lom u Vítězova je dosud jednou z několika málo lokalit tohoto druhu ve středním Polabí.

Podobně jako v sousedním VKP Lůmky u Bedřichova, můžeme i zde na horní hraně lomu nebo na travnaté turistické cestě vedoucí z Nové Vsi I do Vítězova spatřit majku *Meloe decorus*, která je nápadná fialovými odlesky na jinak modře zbarveném těle. Svůj velmi složitý vývoj prodělávají larvy majek u samotářských včel a existence tohoto druhu je tak přímo závislá na dobré pohodě a prosperitě jeho hostitele.

majka *Meloe decorus*

střevlík *Notiophilus rufipes*

OBRATLOVCI

Fauna obratlovců VKP Vítězov není rovněž druhově příliš pestrá, byl zde zjištěn téměř stejný počet druhů (32) jako v sousedním VKP Lůmky u Bedřichova, přítomnost vodních ploch ale podmiňuje výskyt obojživelníků. Zvířenu obratlovců tvoří převážně druhy lesní, obývající lesní porost pokrývající větší část území VKP. Menší část zjištěných druhů je vázána na vodní plochy a břehové porosty (rákosiny).

Celkem zde bylo zaznamenáno šest významných druhů obratlovců, které jsou zároveň zákonem chráněné a jsou zařazeny v Červeném seznamu ohrožených druhů obratlovců České republiky.

kuňka ohnivá (*Bombina orientalis*)

středním Polabí obývá prakticky všechny vhodné vodní nádrže. Rovněž skokan štíhlý, patřící ke skupině hnědě zbarvených skokanů, patří k poměrně běžným druhům světlých listnatých, zejména na lužních lesů s bylinným podrostem.

Z plazů zde byla zjištěna ještěrka obecná, obývající sušší biotopy, tj. horní okraje a stěny bývalých lomů a okraje lesního porostu.

Nejpočetnější skupinou obratlovců na území VKP jsou opět ptáci. Obdobně jako v sousedním VKP Lůmky u Bedřichova se i zde vyskytuje řada běžných, převážně lesních druhů pěvců, hnízdících na stromech nebo v keřovém podrostu. K nim se řadí např. brhlík lesní, budníček menší, červenka obecná, drozd zpěvný, kos černý, pěnice černošedá a hnědokřídla, pěnkava obecná, sotka obecná, stehlík obecný, strnad obecný, sýkora, špaček obecný aj. Z významnějších druhů byl zjištěn moták pochop, dravec, obývajcí rákosiny, vlhké louky a pole v okolí vod. Přímou na území VKP tento druh nehnízdí, zalétá sem pouze pravidelně za potravou z blízkých hnízdišť na území VKP Klavary – Doleháň. Druhým zvláště chráněným druhem je žluva hajní, obývajcí listnaté lesy a břehové porosty zejména v nížinách. Nápadně černošedě zbarvený samec se prozradí hlasitým, ale příjemným flétnovitým zpěvem.

Savci jsou zastoupeni pouze běžnými, všeobecně rozšířenými druhy, k nimž se řadí hraboš polní, liška obecná, myšice křovinná, rejsek obecný, srnec obecný a zajíc polní.

Obojživelníci jsou zastoupeni třemi druhy. Kuňka ohnivá, která obývá stojaté vody v nížinách a pahorkatinách, patří k silně ohroženým druhům a je zároveň celoevropsky chráněným obojživelníkem v rámci soustavy Natura 2000. Na území VKP se vyskytuje menší populace rozmnožující se v tůňkách na dně opuštěných lomů. Skokan zelený je dosud poměrně hojným obojživelníkem v nížinách, ve

moták pochop (*Circus aeruginosus*) – mláďata v prachovém peří

ZVLÁŠTĚ CHRÁNĚNÉ A OHROŽENÉ DRUHY ŽIVOČICHŮ

Na území VKP Lom u Vítězova bylo zjištěno celkem 8 zvláště chráněných druhů (taxonů) živočichů, které jsou uvedeny v příloze č. III Vyhlášky Ministerstva životního prostředí ČR č. 395/1992 Sb. a zároveň v červených seznamech ohrožených druhů živočichů ČR, a další 4 druhy z těchto červených seznamů.

(vysvětlivky zkratk: EN – ohrožený druh, VU – zranitelný druh, NT – téměř ohrožený druh, LC – málo dotčený druh)

ŽIVOČICHOVÉ Z KATEGORIE DRUHŮ SILNĚ OHROŽENÝCH:

kuňka ohnivá	<i>Bombina bombina</i>	(EN)
skokan štihlý	<i>Rana dalmatina</i>	(NT)
skokan zelený	<i>Rana klepton esculenta</i>	(NT)
ještěrka obecná	<i>Lacerta agilis</i>	(NT)
žluva hajní	<i>Oriolus oriolus</i>	(LC)

ŽIVOČICHOVÉ Z KATEGORIE DRUHŮ OHROŽENÝCH:

prskavec menší	<i>Brachinus explodens</i>	
majka	<i>Meloe decorus</i>	
moták pochop	<i>Circus aeruginosus</i>	(VU)

Další 4 druhy jsou zařazeny v červených seznamech ohrožených druhů ČR:

šídlo rákosní	<i>Aeshna affinis</i>	(VU)
střevlík	<i>Oodes gracilis</i>	(VU)
střevlík	<i>Patrobis septentrionis</i>	(VU)
zajíc polní	<i>Lepus europaeus</i>	(NT)

prskavec menší
(*Brachinus explodens*)

šídlo rákosní (*Aeshna affinis*)

VÝZNAMNÝ KRAJINNÝ PRVEK

LŮMEK NA VYSOCKÉM POTOCE U BOŘETIC

PREHISTORIE

Přibližně 400 m severozápadně, v lokalitě zvané Na Hradišti (respektive Hradiště), nad soutokem Vysockého a Chotouchovského potoka (na levé straně údolí Vysockého potoka) se nachází eneolitické výšinné sídliště (4000 př. n. l. – 2400 př. n. l.), osídlené také v době železné (halštatské i laténské, 750 př. n. l. – 50 př. n. l.) a v raném středověku (slovanské hradiště). Již v roce 1891 navštívil a popsal tuto lokalitu společně s J. Hellichem a J. Haislem tehdejší kustod historické sbírky Českého muzea (dnešního Národního muzea) a spoluzakladatel české archeologie Josef Ladislav Pič.

Hradiště je zapsáno do Ústředního seznamu nemovitých kulturních památek ČR pod číslem 18287/2–3424.

HISTORIE

Ves Bořetice se poprvé připomíná v roce 1457, kdy Markéta z Písku (Margaretha de Pieska), vdova po Janu Doupovcovi z Prahy, prodala věčný plat po své dceři Martě, zapsaný na vsích Suchdole, Miskovicích, Sedlově, Bořeticích, Kořenících a Opatovicích, Mikuláši Vlasákovi z Českých Budějovic. Až do zániku patrimoniální (vrchnostenské) správy v polovině 19. století byly Bořetice (na několik výjimek) součástí suchdolského panství (povětšinou spojeného s panstvím Malešov).

Největší rozkvet zažila obec na přelomu 19. a 20. století, kdy zde žilo 311 obyvatel (dle sčítání lidu z roku 1900). Dnes mají Bořetice (již jako součást obce Červené Pečky) jen 53 obyvatel (dle sčítání lidu z roku 2001).

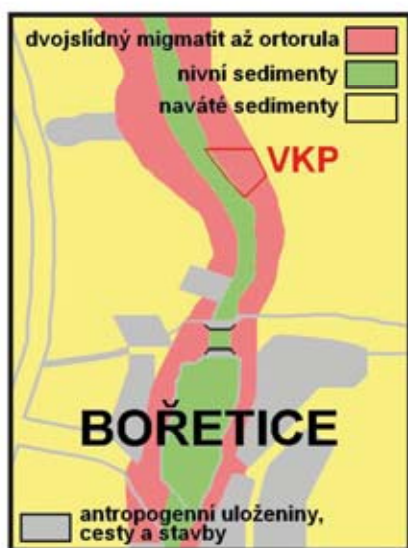
kaplička v Bořeticích na fotografii ze 40. let 20. století

Ve vsi se nachází kaplička sv. Jana Nepomuckého, pravděpodobně z počátku 19. století.

MLÝNY

V Berní rule z roku 1654 se u Bořetic uvádějí pravděpodobně tři samostatné mlýny. Ty existovaly nejspíše ještě v polovině 18. století. V 19. století se nacházel pod vsí již jen jeden, nazývaný Bořetický. Nedaleko, níže po toku Vysockého potoka, vznikla nejspíše již v první polovině 18. století také nevelká olejna (mlýn na lisování oleje).

geologická mapa okolí

FLÓRA

Plochu shora přiléhající k vlastnímu lůmku tvoří k jihu exponovaný travnatý svah s xerothermní travinnou vegetací s převahou kostřavy žlábkaté a svízele syříškového. Je ohraničený porosty akátu, jasanu a třešně. Horní okraj je tvořen porostem rákosu a kopřivy. Místy do porostů xerothermní travinné vegetace proniká ovsík vyvýšený, místy je dominantní smolníčka obecná.

Na území Lůmku na Vysockém potoce bylo zjištěno celkem 59 druhů cévnatých rostlin (2010), jeden druh, pomněnka řídkokvětá zařazen v Červeném seznamu ohrožených druhů rostlin ČR, v kategorii C4 (vzácnější taxony vyžadující zvláštní pozornost).

Částečně zarostlý stěnový lůmek (asi 20 x 8 m) představuje odkryv deformovaných ultrabazik – granátických serpentinitů (hadců) – tvořících jakési jádro uzavřené v heterogenních vyvřelinách (metamorfitech) kutnohorského krystalinika (ortoruly). V lomové stěně jsou odkryty provrásněné serpentinity, v nichž došlo k intenzivní přeměně granátu. Ten je zachován jen v méně deformovaných částech.

Horniny kutnohorského krystalinika jsou pak překryty kvarténními svahovými a navátými sedimenty, které tvoří hlína a písek a na povrchu navátá spraš a sprašová hlína.

výchozy hadce (serpentinit)

Na skalní stěně Lůmku na Vysockém potoce můžeme už v prvních slunečních jarních dnech pozorovat řadu druhů pavouků, např. nápadnou skákavku pruhovanou, na štěrku pod skalkou v blízkosti potoka pobíhá slíďák mokřadní, mezi štěrkem a travou drobný slíďák černobílý, pod kameny na úpatí stěny žije cedivka hajní a snovačka žlutoskvrnná, pod kameny se ukrývá šestiočka ryšavá. Na bylinném porostu kolem skalky si na jaře tká síť meta Mengeho a drobný křížák luční, na keřích čelistnatka stromová a snovačka černobíhá a oválná. Strážka nad lomem je ukázkou stepi se slunomilnou a suchomilnou faunou. Žijí tu skálovky: otazníková, dvoubarvá, šedá, menší, Latreilleiova, pýřitá a stepní, drobný běžník stepní, zápředka hajní, cedivka domovní i vzácná cedivečka tmavá. Nápadné tu jsou velké druhy slíďáků – tlustonohý a zemní. Naopak skrytě v podrostu žije zápředka obecná.

Bylo zde zjištěno pouze 21 druhů střeplíků, což toto území řadí mezi druhově chudá. To je nepochybně způsobeno nejen jeho malou přírodní zachovalostí, ale také nepatrnou rozlohou. Žádný ze zjištěných druhů není zvláště chráněný ani zařazený v Červeném seznamu ohrožených druhů bezobratlých živočichů České republiky. Pouze jediný druh střeplíka – *Demetrias atricapillus* je významný. Dále zde byl zaznamenán blíže dosud neurčený druh myrmekofilního drabčika rodu *Dinarda*. Všechny u nás žijící druhy patří k nehojným až vzácným a jsou vázány na hnízda mravenců rodu *Formica*.

V prostoru lůmku a na suché stráni nad jeho horním okrajem žije nejhojnější druh našich plazů – ještěrka obecná. Přímo na Vysockém potoce v těsné blízkosti VKP byl zaznamenán silně ohrožený druh ptáka – ledňáček říční.

skákavka pruhovaná (*Salticus scenicus*)

VÝZNAMNÝ KRAJINNÝ PRVEK

POLEPSKÝ VODOPÁDEK

PREHISTORIE

Z širšího okolí, z prostoru severně, severovýchodně a východně od Polep (z území při hraně údolí Polepského potoka), máme řadu pravěkých nálezů.

Mezi nejvýznamnější patří neolitický rondel – monumentální objekt kruhového půdorysu o vnějším průměru cca 75 m, tvořený jedním příkopem o šířce 3 m a hloubce až 3,5 m a vnitřní palisádou. Rondel, pravděpodobně sociokulturní funkce, datovaný do období mladšího neolitu – mladšího období mladší doby kamenné (4200 př. n. l. – 4000 př. n. l.), byl odkryt cca 700 m východně při stavbě silničního obchvatu Kolína v letech 2008 – 2009.

Z období středního až mladšího neolitu máme z tohoto prostoru doloženo sídliště kultury s vypíchanou keramikou (5100 př. n. l. – 4600 př. n. l.), z přelomu neolitu a eneolitu (pozdní doby kamenné) sídliště lengyelské kultury (4700 př. n. l. – 3700 př. n. l.) a z období pozdního eneolitu sídliště a pohřebiště kultury zvoncovitých pohárů (2700 př. n. l. – 2400 př. n. l.).

střepy z nádob zdobené malovaným ornamentem – závěr mladší doby kamenné (neolitu), cca 4400 – 4000 let př. n. l. (RM Kolín)

Počátek doby bronzové je v celém prostoru zastoupen čtrnácti nálezy vyspělé kultury, kterou podle eponymního naleziště v Úněticích u Prahy nazýváme kulturou únětickou (2200 př. n. l. – 1700/1600 př. n. l.). Z pozdní doby bronzové jsou na pravém břehu Polepského potoka doloženy nálezy sídliště štítarského stupně knovízské kultury (950/920 – 800 př. n. l.).

Doba železná (750 př. n. l. – 50 př. n. l.) je severně od Polep zastoupena nálezy jak ze starší doby železné – halštatské (sídliště bylanské kultury a nález ohrazeného dvorce s ojedinělým půdorysem čtvercového domu na okraji terasy nad Polepským potokem, 750 př. n. l. – cca 550 př. n. l.), tak z mladší doby železné – laténské (a to i nálezem přímo od dolního /Holečkova/ mlýna, kde byla odkryta keltská chata z nejmladšího stupně laténského období, 150 př. n. l. – 50 př. n. l.).

Dobu římskou dokumentuje drobný nález mince z období římského císařství – dupondius neblaze proslulého císaře Tita Flavia Domitiana z let 95 – 96 n. l., která se našla v roce 1912 na poli pana Vebra, na severním okraji obce.

čepel bronzové dýky a lidská lebka se zhojeným „chirurgickým“ zásahem (trepanací) z pohřebiště u Polep (kultura únětická), cca 2000 – 1800 let př. n. l. (RM Kolín)

HISTORIE

Ves Polepy, založenou až kolem roku 1663 majitelem /červeno/pečeckého panství, hrabětem Janem Bedřichem z Trauttmansdorffu, předcházely dva velké poplužní dvory, doložené písemnými prameny již v druhé polovině 14. století. Horní dvůr byl v 16. století po několik generací v držení rodu Krčínů z Jelčan, dolní Kasalických z Kaštic. Z těchto pravděpodobně spřízněných šlechtických rodů vzešli a po určitou dobu byli i majiteli zmíněných dvorů dva významní rožmberští úředníci a rybníkáři – Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan a Burian Kasalický z Kaštic. Na přelomu 16. a 17. století koupilo postupně oba dvory město Kolín. To je ale nedlouho poté, v roce 1630, prodalo Hansi de Witte z Lilienthalu, který je připojil k /červeno/pečeckému panství. Jeho součástí zůstaly Polepy až do zániku patrimoniální (vrchnostenské) správy v polovině 19. století.

V obci se nachází kaplička sv. Cyrila a Metoděje, vystavěná v letech 1868 – 1869 a vysvěcená 16. října 1870.

pečeť Jakuba Krčina z Jelčan a Sedlčan z roku 1591

MLÝNY

Při obou dvorech se nacházely mlýny. Horní, k němuž snad můžeme vztáhnout již první písemnou zmínku o Polepech z roku 1343, a dolní, nacházející se v bezprostřední blízkosti vodopádu Polepského potoka, založený na sklonku 16. století.

DOLNÍ MLÝN

V roce 1595 povolilo město Kolín, jakožto majitel dolního dvora v Polepech, mlynáři Ondřeji Nuselskému, aby si vystavěl mlýn „na tom potoce, který jde od Polep k Mandlovému mostku“. Zároveň získal mlynář Ondřej od města do užívání rybníček zvaný Nadýmáček, ležící nad mlýnem a nedaleko „rolí ornou“. Za to měl odvádět k záduší chrámu sv. Bartoloměje v Kolíně 15 kop gr. ročně. Ondřej dlouho mlýn nevlastnil, již v roce 1597 ho koupil mlynář Adam Procházka. V roce 1630 se mlýn společně s dolním dvorem stal součástí /červeno/pečeckého panství. Za třicetileté války, pravděpodobně v roce 1634, byl vypálen, ale nedlouho poté obnoven. Objekt mlýna zde stojí dodnes a s nedalekým vodopádem tvoří jedno z nejromantičtějších míst v okolí Kolína.

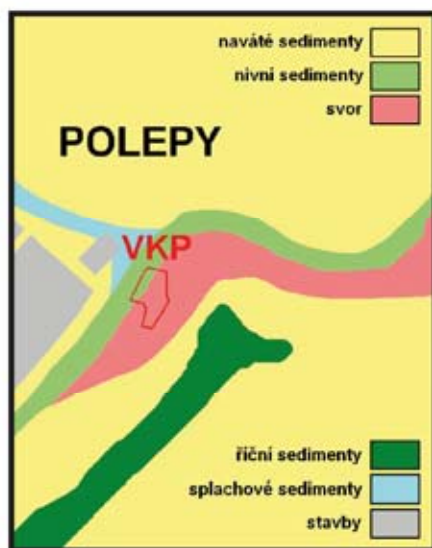

zápis o povolení stavby mlýna v Polepech mlynáři Ondřeji Nuselskému v knize smluv města Kolína z let 1565 – 1604

VKP Polepský vodopádek o výměře 0,22 ha leží cca 100 m severovýchodně od obce Polepy, v údolí potočka Polepka, pod bývalým Polepským mlýnem. Podloží tvořené svorovou rulou Kutnohorského krystalinika zde vystupuje na povrch v podobě kamenného prahu a vytváří tak na potoce malý vodopádek. Tento skalnatý stupeň, asi 5 m vysoký, je přírodní jen částečně, neboť byl uměle upraven a zpevněn dlažbou. Potok je nad tímto stupněm silně zregulován, dno je rovněž vydlážděné. Pod vodopádkem je koryto rovněž regulované, není však zcela zpevněné. Na pravém břehu potočka se nachází prudký, téměř kolmý skalnatý svah, porostlý lesíkem s převahou akátu, nad ním, za hranou svahu, se rozprostírají pole. V levo-

polepský vodopád na fotografii Bohumíra Krause z doby kolem roku 1940

břežní části údolí se nachází vesnická zástavba. Přirozený skalnatý břeh, místy porostlý mechy a omývaný vodou, se dochoval jen v nepatrném úseku v pravobřežní části toku přímo pod vodopádkem.

Nedaleko vodopádu stojí tzv. Berkova skála, jejíž název se odvozuje od majitele pozemků v 19. století. V roce 1945 při spojeneckém bombardování Kolína byla skála poničena výbuchem, dodnes jsou v její blízkosti zarůstající krátery po municích.

V okolí vodopádku roste nevyhraněná směs dřevin složená z olší, jasanů, lip, dubů, akátů a lísek. Celkem zde bylo v roce 2010 zaznamenáno 39 druhů cévnatých rostlin.

FAUNA

Skalnatý svah u Polepského vodopádku je ulázkou, že i nevelké skalky jsou významným místem pro pavouky. Na něm bylo zjištěno čtrnáct druhů pavouků – od velkého pokoutníka stájového nebo rovněž mohutné cedivky podkorní až po drobnou plachetnatku žlutoňohou nebo rovněž drobnou, ale svými bílými skvrnkami na tmavém podkladu nápadnou snovačkou tečkovanou. Vhodné podmínky pro život tu našel i slíďák hajní. Ve skalních štěrbinách a výklencích si tká pravidelnou pavučinu meta jeskynní a pestře zbarvená snovačka skleniková. I tady, tak jako téměř ve všech biotopech, žijí skrytým životem drobné pavučenky, z nichž mnohé se nám začátkem podzimu předvádějí jako aeronauti na vláknecích, zvaných babí léta.

meta jeskynní (*Metellina merianae*)

Na nepatrném území VKP Polepský vodopádek bylo zaznamenáno pouze sedm zcela běžných hygrofilních druhů střevlíků a drabčků. Jediným významnějším druhem je drabčík *Gabrius astutus*, zaznamenaný v mechu na vlhké skále pod vodopádem. Patří k reliktním druhům, zařazeným do Červeného seznamu ohrožených druhů bezobratlých živočichů ČR. Vyskytuje se nejčastěji na štěrkových náplavech nebo na kamenech porostlých mechem na březích menších vodních toků, zejména v lesích.

Na březích Polepského potoka pod vodopádem byl zaznamenan výskyt zvláště chráněného druhu obojživelníka – skokana zeleného.

Vydal: Městský úřad Kolín, Odbor životního prostředí a zemědělství

Autoři textu: Jaroslav Pejša, Ivo Rus, Pavel Vonička

Odborní konzultanti: Antonín Kůrka, Pavel Moravec, Jaroslav Rydlo, Zbyněk Sedláček

Grafická úprava: Tiskárna Flora s.r.o.

Fotografie: Miloš Anděra, Milada Dománková, Antonín Kůrka, Jaroslav Pejša, Jan Procházka, Ivo Rus, Jan Rydlo, Zbyněk Sedláček, Vladimír Štěpánský, Martin Waldhauser

Kresba: Radek Beran

Historické foto: Státní okresní archiv Kolín a Státní okresní archiv Kutná Hora

Historické mapy: datový podklad MŽP ČR

Ostatní mapy: www.seznam.cz, Ivo Rus

Tisk: Tiskárna Flora s.r.o.

Náklad 2000 výtisků

Kolín 2011

neprodejné

Veškerý text i použité fotografie podléhají autorskému zákonu.

